

povijesnim izvorima, njihovoj rasprostranjenosti, iseljavanju u SAD itd. Treba dodati da su i mnogi znameniti pojedinci i spomena vrijedni zaslužnici Ogulinsko-modruške udoline i hrvatske povijesti na različite načine pripadali starim rodovima o kojima je ovdje riječ. Dovoljno je spomenuti jednog Milu Magdića koji je pisao o prošlosti Ogulina ili jednog Frana Kurelca koji je skupljao jačke ili narodne pjesme gradišćanskih Hrvata i pritom nije propustio spomenuti da je "starinom Ogulinac a rodom iz Bruvna u Krbavi".

Na kraju knjige nalazi se popis literature (311-315), sažetak na engleskom jeziku (316-317), kazalo naselja (318-325), kazalo prezimena (326-329), bilješka o autoru (331) i sadržaj (333-334).

Ukupno uzevši, autoru je pošlo za rukom dati prihvatljiv i sadržajan povijesni pregled, naročito u onom dijelu koji se odnosi na problematiku stoljetnih iseljavanja iz Ogulinsko-modruške udoline u susjedne i okolne zemlje i posebno u SAD. Posebno je vrijedan i koristan svojevrsni leksikon rodova u drugom dijelu knjige. Znanstveno-popularni pristup temi čini ovu knjigu transparentnom za različite uporabe. Ona se nužno nameće kao referentno obavijesno pomagalo a ujedno i kao mogući poticaj za neka slična istraživanja. Knjigu stoga preporučujemo svim potencijalnim čitateljima, posebno našim iseljenicima s vjerom i nadom da će mnogi u njoj pronaći sebe i svoje korijene.

Željko Holjevac

Mirela Slukan: *Kartografski izvori za povijest Triplex Confiniuma.*

Cartographic Sources for the History of the Triplex Confinium. Kartographische Quellen zur Geschichte des Triplex Confinium Zagreb, 1999., 160 str.

Posljednjih godina pokrenut je međunarodni istraživački projekt "Triplex Confinium", posvećen znanstvenom istraživanju i primjerenom valorizaciji različitih aspekata novovjekovne povijesti ličko-primorsko-dalmatinsko-bosanskoga dodirnog prostora, između Senja, Zadra, Knina i Bihaća, u kojem su se tada susjecale tri imperijalne sile – Habsburška Monarhija, Mletačka Republika i Osmansko Carstvo – i njihove granice.¹ U okviru tog projekta a u povodu 300. obljetnice Karlovačkog mira, kojim su ustanovljene njihove nove granice i utvrđen prepoznatljivi pojam tromeđe u spomenutom prostoru, održan je 29. listopada 1999. godine znanstveni kolokvij Hrvatskog državnog arhiva i Zavoda za hrvatsku povijest "Kartografski izvori za povijest Triplex Confiniuma" i priređena prigodna izložba u prostorijama Hrvatskog državnog arhiva. Ujedno je tada predstavljena i trojezična publikacija *Kartografski izvori za povijest Triplex Confiniuma. Cartographic Sources for the History of the Triplex Confinium. Kartographische Quellen zur Geschichte des Triplex Confinium* na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku, koju su zajednički izdali Hrvatski državni arhiv i Zavod za hrvatsku povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Riječ je o katalogu izložbe i studiji koju je

¹ O projektu vidi: Drago Roksandić, "The Triplex Confinium. International Research Project: Objectives, Approaches and Methods", u: Drago Roksandić (ur.), *Microhistory of the Triplex Confinium. International Project. Conference Papers* (Budapest, March 21-22, 1997), Budapest: Institute on Southeastern Europe of the Central European University, 1998: 7-25.

napisala dr. sc. Mirela Slukan, djelatnica Hrvatskog državnog arhiva zadužena za Kartografsku zbirku.

Nakon predgovora (7, 8, 9) iz pera dr. sc. Josipa Kolanovića, ravnatelja Hrvatskog državnog arhiva, uvodnih riječi prof. dr. sc. Drage Roksandića (13, 49, 87) i pristupnog teksta o kartama kao izvoru za ekohistorijska istraživanja tromede (15-16, 51-52, 89-91) u svojstvu svojevrsnog uvoda u spomenutu studiju, sama je studija kao središnja os cijele publikacije podijeljena na dva temeljna poglavlja: “Kartografija triju imperijalnih sila i njihov odnos (kartografska politika) prema prostoru tromede” (17-30, 53-66, 93-110) i “Mikro i ekohistorija tromede u kartografskim izvorima” (31-46, 67-83, 111-129).

U prvom poglavlju autorica iznosi strukturalne značajke kartografskih vizualizacija Dalmacije, Vojne Hrvatske i Bosne te prostora tromede u kartografskoj tradiciji Mletačke Republike, Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva. Pritom su spomenuta sva relevantna kartografska imena i njihovi težišni radovi, a na osnovi njih izvedeni su osnovni zaključci o kartografiji triju imperijalnih sila i o njihovom odnosu (kartografskoj politici) prema prostoru tromede.

Kartografski pristup Mletačke Republike širem prostoru tromede ima svoje izvorište u starim portulanskim kartama. One su najčešće prikazivale samo uski priobalni pojas. Kartografske mogućnosti u identifikaciji prijadranskog zaleđa bile su dugo vremena više nego skromne, poglavito stoga jer je ono pod osmanskom vlašću bilo uveliko nepristupačno a i Mlečane je kao pomorce više zanimalo more i priobalje nego unutrašnjost. Zbog toga ali i zbog mnoštva drugih razloga, ranonovovjekovne mletačke karte ponekad više odražavaju različite projekcije nego realno stanje u Dalmaciji i u prostoru tromede. Tako npr. službeni mletački kartograf Coronelli u drugoj polovici 17. stoljeća “na svojim kartama kod prikaza granica redovito označava stanje prije turskih osvajanja, ne priznajući turske posjede u Dalmaciji. Istodobno na svim kartama uz pojedina mjesta upisuje podatke o mletačkim osvajanjima u vrijeme Morejskog rata” (19, 55, 95). Do značajne prekretnice došlo je u vrijeme Karlovačkog mira 1699. godine, kada nastaju karte razgraničenja. Njihova je posebna vrijednost u mletačkom slučaju u tome što se makar i djelomično zasnivaju na terenskim mjerenjima, a ne na podacima iz druge ruke kao što je to, kada su u pitanju mletački kartografi, nerijetko bio slučaj. Nakon toga, mletačke kartografske vizualizacije Dalmacije i prostora tromede sve više uranjaju u unutrašnjost, pa u 18. stoljeću nastaju brojni regionalni prikazi, katastarske karte, planovi dalmatinskih gradova, pojedine tematske karte itd. I dok su se u karte nastale u tom razdoblju pažljivo unosili podaci o upravnim cjelinama i naseljima, zanimljivo je da se prirodna osnova prikazanog prostora, napose onog u kopnenom zaleđu, i dalje poprilično zanemaruje. Mletački kartografski pristup širem prostoru tromede, unatoč nesumnjivoj potrebi za određenim sustavom, bio je i ostao u svom povijesnom trajanju, kako autorica zaključuje, podređen prije svega političkim i upravnim potrebama gospodarice našega mora.

Kartografski pristup Habsburške Monarhije širem prostoru tromede bio je znatno slojevitiji, premda su i njegovi počeci bili razmjerno skromni. Tako su se npr. u 17. stoljeću ponajviše izrađivali planovi i skice pojedinih fortifikacijskih objekata hrvatskih krajišta i njihove bliže okolice (najpoznatiji su radovi Pieronija i Stiera). Kartografske vizualizacije šireg prostora bile su u to vrijeme prava rijetkost. Karte razgraničenja, nastale u vrijeme Karlovačkog mira 1699. godine, i u habsburškom su slučaju bile iznimno poticajne, “jer se uvidjelo koliko vrijede vjerno sastavljene topografske karte strateški važnog zemljišta” (24, 60, 102). Habsburški su kartografi dolazili uglavnom iz prirodnih i tehničkih struka, a svoj su pristup određenom području zasnivali najčešće na neposrednom uvidu i na sve realnijem prikazivanju ne samo vojno-strateških nego i prirodnih osobina terena. Habsburška je kartografija bila u stalnom usponu, što pokazuju brojni primjeri, napose tzv. jozefinski katastar iz druge polovice 18. stoljeća. Da se radilo o za ono vrijeme uistinu kvalitetnoj i vrlo preciznoj i detaljnoj izmjeri potvrđuje i činjenica da su izvorne

karte nastale jozefinskom izmjerom, uglavnom tijekom 1770/80-ih godina, čuvane kao stroga vojna tajna dostupna samo najvišim časticima, dok su se u javnosti pojavljivale najčešće samo njihove redukcije. Stoga je i danas većina izvornih habsburških karata koje se odnose na hrvatski prostor pohranjena u bečkim arhivima. Riječ je o dragocjenom kartografskom gradivu za ekohistorijska i druga istraživanja, koje još ni izdaleka nije u dovoljnoj mjeri znanstveno obrađeno. Autorica zaključuje kako je habsburški kartografski pristup širem prostoru tromede bio u svom povijesnom trajanju u prvom redu određen vojno-strateškim razlozima, premda se ne može poreći niti njegova u izvjesnom smislu voditeljska uloga u usporedbi s preostale dvije kartografske politike koje se razmatraju u ovoj studiji.

Kartografski pristup Osmanskog Carstva širem prostoru tromede bio je svakako najslabije izražen i upravo toliko nerazvijen da je u nekoj široj perspektivi jedva i mogao imati nekoga primjetnijeg učinka. Nakon što su napustili bogatu baštinu arapske kartografske tradicije, "Turci u svojim ratnim osvajanjima nisu bili naklonjeni kartografiji i dugo se vremena nisu služili zemljovidima. Za snalaženje u prostoru uglavnom su se koristili vodičima" (27, 63, 106). To ne znači da kartografa i karata nije bilo, ali one svojom izvedbom, učestalošću pojavljivanja i uporabnom vrijednošću kud i kamo zaostaju za mletačkom i habsburškom kartografskom produkcijom. Suočivši se silom prilika s kartama razgraničenja u vrijeme Karlovačkog mira 1699. godine, Osmanlije su donekle uvidjeli pa i priznali da kartografske vizualizacije imaju određenih prednosti. Stoga su nerijetko preuzimali kartografske prikaze svojih susjeda, ali sami ipak nisu poduzimali gotovo nikakve radove u tom smislu. Problem je u tome što su europski kartografi, čije radove Osmanlije koriste pa i cijene, zbog posvemašnje zatvorenosti osmanskog sustava znali vrlo malo o krajevima pod osmanskom vlašću, pa ih najčešće nisu niti mogli realnije prikazivati. Čak se i Bosna u tim vremenima dosta često pojavljuje kao svojevrsna kartografska "terra incognita". Stoga su rezultati tajnih špijunskih snimanja i kartiranja izvjesnih dijelova bosanskog prostora, koje su habsburške vlasti povremeno poduzimale, njihove često skoro jedine realne kartografske identifikacije iz vremena osmanske vladavine. Iz autoričinih se dakle izvođenja neminovno nameće zaključak o opravdanoj svodljivosti osmanskoga kartografskog pristupa širem prostoru tromede u duljem trajanju na njegovu razmjernu neprepoznatljivost.

Drugo poglavlje ove studije posvećeno je odabranim temama iz mikro i ekohistorije tromede u kartografskim izvorima. Pomoću karata se mogu prije svega identificirati granice i njihove promjene u obzoru tromede i u mirovnim ugovorima od 1699. do 1791. godine. Kako su se granice mijenjale, tako su se promjene evidentirale na kartama. Postoje i karte koje izravno svjedoče o pograničnim sporovima i pretenzijama u prostoru tromede. Posebno se to odnosi na habsburško-mletačke sporove i pretenzije u Podgorju i Pozrmanju u 17. i 18. stoljeću. Pozivajući se u nedostatku novijih istraživanja na stariju literaturu, autorica navodi "da su Mlečani odmah nakon mira u Sremskim Karlovcima oko 1700. godine žfurmimž (kradomice, op. Ž. H.) zauzeli čitavo Podgorje sa Starigradom i Dračevcem" (33, 70-71, 115). To i nije sasvim tako, jer postoje izvorni dokumenti koji govore o postupnoj mletačkoj penetraciji i sustavnom prisvajanju tih krajeva već 1680-ih i osobito tijekom 1690-ih godina.² Kako svi pokušaji Habsburgovaca da u međuvremenu povrate sporne predjele nisu urodili plodom, Mlečani su razgraničenjem nakon Karlovačkog mira jednostavno zadržali u svojoj vlasti ono što su već ranije na razne načine bili prisvojili. Autorica naravno nije mogla ulaziti u sva ta istraživanja, ali držimo ipak potrebnim upozoriti na neke poglede koji se latentno provlače kroz raznu literaturu iako ponekad nisu u najboljem suglasju s povijesnom zbiljom. Iz karata se nadalje sasvim sigurno štošta može doznati i o

² Najjednostavniji uvid u tu materiju pruža spis "Consignation deren vorhandenen Acten von Anno 1682 bis 1699 über die von denen Venetianern unternommenen Usurpationen des zu der Licca gehörigen Theils der sogenannten Podgorie" iz 1792. godine, u: Hrvatski državni arhiv, Spisi Like i Krbave, kut. II, br. 35/69.

utjecaju granice i vojnokrajiškog sustava na transhumantna kretanja, zatim o transformaciji prirodnog pejzaža tromeđe, dominantnim tipovima kulturnog pejzaža i strukturi urbanih i ruralnih naselja u obzoru tromeđe, poštansko-sanitarnim kordonima kao kontroliranim putovima posredovane komunikacije, ekohistorijskom aspektu toponomastike šireg prostora tromeđe i mnogim drugim pojedinostima.

Jednom riječju, studija obrađuje različite pravce i koncepcije u razvoju kartografije triju imperijalnih sustava i ukazuje na različite primjere kartografskih pristupa tih sustava širem prostoru tromeđe. Medusobne suradnje u tim pristupima nije bilo, ali je njihovo uzajamno prožimanje u dominantnim trendovima u stanovitom smislu ipak uočljivo. Studija također upućuje na istraživačke mogućnosti u identifikaciji ekohistorijskih aspekata tromeđe pomoću kartografskih izvora. Izvorne karte, planovi i skice ne mogu nadomjestiti ili zamijeniti narativne, statističke i druge izvore, ali u kombinaciji s njima mogu znatno pridonijeti potpunijoj, produbljenijoj i sadržajnijoj spoznaji prošle stvarnosti. Iako je studija specijalističke naravi, tj. usredotočena je na određeni prostor u određenom vremenu, ona kao uostalom i cijela publikacija može biti poticajna svakome tko se u prepoznatljivoj artikulaciji vlastitih interesa nužno suočava s izazovima intelektualnog povezivanja različitih narativnih i drugih najčešće više ili manje deskriptivnih obavijesti s kartografskim i sličnim vizualnim predlošcima.

Na kraju publikacije nalaze se kratice (131), popis izložaka (133-140), literatura (141-142) i kartografske reprodukcije (145-160).

Željko Holjevac

---

*Vladimir N. Brovkin: Behind the Front Lines of the
Civil War - Political Parties and Social Movements
in Russia, 1918-1922*

Princeton University Press, Princeton,
New Jersey, 1994., 455 stranica.

Vladimir Brovkin, predavač na više američkih sveučilišta (Harvard University, American University, Washington D.C), objavio je više radova sa područja novije ruske povijesti.

Ova knjiga, kako se može i naslutiti iz njenog naslova, ne bavi se ratnim operacijama ruskog građanskog rata, nego onim bitnim iako ne i odmah vidljivim događajima i procesima koji su se odvijali iza crte bojišnice. Istovremeno ona ruši predodžbu o tom ratu kao sukobu u kojem su glavni i jedini akteri bili "crveni" (boljševici) i "bijeli" (caristi). Brovkin nas, nasuprot takvom gledanju na građanski rat, upoznaje sa bogatom, raznolikom a često i zbnunjujućom lepezom različitih političkih i društvenih skupina na koje se tijekom tih godina raslojilo rusko društvo. Ta analiza duboke raslojenosti i raznolikosti ruskog društva ponovno je aktualna i danas, kada se iznova postavlja pitanje može li ruska državotvornost prevagnuti nad mjesnim, regionalnim i pojedinačnim nacionalnim identitetima.

Knjiga je podijeljena na zahvalu (str. XI), popis kratica (XII), uvod (3-22), prvi dio "1918-1919" (23-235), drugi dio "1920-1921" (237-388), epilog (389-401), zaključak (403-422), popis korištenih izvora i literature (423-443) i indeks imena i pojmova (445-455).

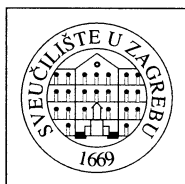
U uvodu Brovkin razmatra različite interpretacije ruskog građanskog rata. On odbacuje mišljenje velikog dijela zapadnih povijesničara da su boljševici dobili građanski rat zato jer su na

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RAD OVI

32-33

ZAGREB 1999.-2000.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Neven Budak

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Maticka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5. X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica

Iva Makvić

Prijevod sažetaka

Marina Denona-Krsnik (njemački)

Ivo Goldstein (engleski)

Tisak

KRATIS, Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u srpnju 2001. godine

Naklada

300 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 32-33

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. - Zagreb

: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta,
1999.-2000. – 520 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X